

دەرھال ئىلان قىلىنىش ئۈچۈن

جوڭگو : شىنجاڭ نامايىشىدىن كىيىنكى تۇتقۇن قىلىنغانلار ئىز دىرەكسىز غايىپ بولغان. جوڭگو ھۆكۈمىتى چوقۇم ھەر بىر تۇتقۇن ئۈچۈن جاۋاب بېرىشى كىرەك.

(نىۋ يورك ، 21 - ئۆكتەبىر 2009 - يىلى) - كىشىلىك ھوقۇقنى كۈزۈتۈش تەشكىلاتى بۈگۈن ئىلان قىلغان " مەجبۇرى غايىپ بولۇشلار توغرىسىدىكى " يىغى دوكلاتىدا ، جوڭگو ھۆكۈمىتى چوقۇم 2009 - يىلى ئىيۇل ئۇرۇمچىدىكى نامايىش ۋە ئۇندىن كىيىنكى ۋاقىتلەردە تۇتقۇن قىلغان تۇرمىلەردىكى ھەر بىر تۇتقۇن ئۈچۈن دەرھال جاۋاب بېرىشى كىرەك ۋە مۇستەقىل تەكشۈرۈش ئومىگىنىڭ كەشۇرىشىگە رۇخسەت قىلىشى كىرەك دەپ كۆرسەتتى .

بۇ 44 بەتلەك " بىز ھەتتاكى ئۇلارنى ئىزدەشكە پىتىنالمىيۋاتىمىز " شىنجاڭ نامايىشىدىن كىيىنكى يۈرگۈزۈلۈۋاتقان ئىز - دىرەكسىز يوقاپ كىتىشلەر " دەپ باشلانغان بۇ دوكلاتتا نامايىشتىن كىيىنكى جوڭگو ھۆكۈمىتى تەرەپىدىن تۇتۇپ كىتىلگەن 43 نەپەر ئۇيغۇر ئەرلىرى ۋە ياش ئۆسمۈرلىرىنىڭ ئىز دىرەكسىز يوقاپ كەتكەنلىكى ھوججەتلەشتۈرۈلگەن .

كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى ئاسىيە بولۇمىنىڭ دىرەكتورى بىرەد ئەدەمس " بىز ئەنگە ئالغان بۇ ھوججەتلەر بەلكىم پەقەتلا تۇزاتىغانىڭ ئۇچى بولۇشى مۇمكىن . گەرچە جوڭگو ھۆكۈمىتى ئۆز قانۇنىغا رىئايە قىلىدىغانلىقى ئىيتقان بولسىمۇ كىشىلەرنى ئويلىرىدىن ۋە كوچىلاردىن تۇتۇپ كىتىپ ئۇلارنىڭ ھايات ماماتلىغىنى ئائىلە تاۋاباتلىرى بىلمىگەن ھالەتتە ئىز دىرەكسىز يوق قىلىۋىتىشى ھۆكۈمەتنىڭ بۇ سوزىنىڭ ھەقىقەت ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىپ بىرىدۇ " دىدى .

ئۆتكەن ھەفتە شىنجاڭ ئەدىلىيە مىنىستىرلىكى نامايىشقا قاتناشقانلار ئۈستىدە سوت قىلىشنى باشلىدى . 9 كىشى ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇلدى ۋە 3 كىشى ئۆلۈم جازاسى 2 يىل كىچىكتۇرۇپ ئىجرا قىلىنىشقا بىر كىشى مەڭگۈلۈك تۈرمە جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى .

كىشىلىك ھوقۇق كۈزۈتۈش تەشكىلاتىنىڭ تەتقىقاتىدا كۆرسىتىلگەندەك 2009 - يىلى 6 - 7 ئىيۇللاردا جوڭگو قوراللىق ساقچى تارماقلىرى ۋە ھەربى قىسىملىرى ئۇرۇمچىنىڭ ئۇيغۇرلار ئاساسلىق ئولتۇراقلاشقان دوڭكوۋرۇك ۋە ئات بەيگىسى مەيدانى ناملىق ئىككى رايوندا كەڭ كۆلەملىك ھالدا ئۇيغۇرلارنى تۇتقۇن قىلدى . بۇ ھەركەتنىڭ داۋامى سەل پەسلىگەن ھالەتتە ئاۋغۇستنىڭ ئۆتتۈرۈلۈشىگە داۋام ئەتتى .

كىشىلىك ھوقۇق كۈزۈتۈش تەشكىلاتىنىڭ ھوججەتكە ئالغان مەجبۇرى دىرەكسىز غايىپ بولۇش زىيانكەشلىكىگە ئۇچرۇغۇچىلىرى ئاساسەن 20 ياش ئەتراپىدىكى ياش ئۇيغۇر ئەرلىرى بولۇپ شۇنداقتىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە ھەتتا كىچىكلىرى يىشى 12 ۋە 14 ياشلىق بالىلارمۇ بار . بەلكىم ئىز دىرەكسىز غايىپ بولۇشنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغۇچىلىرى ئىچىدە جوڭگولۇق خەنزۇلارمۇ بولۇشى

مۇمكىن بىراق كىشىلىك ھوقۇق كۈزىتىش تەشكىلاتىنىڭ ئۇرۇمچىدە زىيارەت قىلغان 25 دىن ئارتۇق جوڭگولۇق خەنزۇلار ئىچىدە ھېچكىشى بۇنداق مۇمكىنچىلىكتىن بىشارەت بەرمىدى.

شاھىدلارنىڭ ئىسپاتلىق بىرىشىچە بىخەتەرلىك قوشۇنلىرى دەسلەپتە پۈتۈن مەھەللىلەرنى تۇسۇپ ئۇيغۇر ياش ئەللىرىنى ئىزدىگەن. بەزى ئەھۋاللاردا دەسلەپتە ئەللىرىنى باشقىلاردىن ئايرىۋېلىپ ئاندىن ئۇلارنى تىزلىنىدۇرۇپ ياكى يەرگە تۇز ياتقۇزۇپ يەنە بەزى ئەھۋاللاردا ئۇلارنى ئۇرۇپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ نامايىشقا قاتناشقان قاتناشمىغانلىغىنى سوراق قىلغان. ئەگەر ئۇلارنىڭ بەدىنىدە يارا ياكى كۆكەرگەن ئىزلار بولسا ۋە ياكى نامايىش جەريانىدا ئويىدە بولمىغان بولسا تۇتۇپ ئېلىپ كىتىلگەن. يەنە باشقا ئەھۋاللاردا بىخەتەرلىك تارماقلىرى ياش ئۇيغۇر ئەللىرى بولسا تۇتالغىنىنىڭ ھەممىسىنى قارا قويۇق تۇتۇپ قانچە ئونلىغان ياشلارنى بى قىلىپ ماشىنىغا بېسىپ ئېلىپ كەتكەن.

25 ياشلىق ماخمۇد م. (ئىسمى ئۆزگەرتىلدى) ۋە ئۇندىن باشقا 16 ئەركىشى ئۇرۇمچىنىڭ ئات بەيگىسى مەيدانىدىكى تۇتقۇنلۇق نەتىجىسىدە ئىزدىرىكسىز غايىپ بولدى. ئۇنىڭ ئايالى ۋە يەنە بىر شاھىدنىڭ كىشىلىك ھوقۇق كۈزۈتىش تەشكىلاتىغا ئىيتىشىچە 6 - ئىيۇل كەچ سائەت 7 لەر ئەتراپىدا 150 دەك فورما كىيگەن ھەربى ۋە ساقچىلار كىلىپ پۈتۈن مەھەللىنىڭ ئاساسلىق كۆچىسىنى توسۇلغان :

" ئۇلار ھەممە كىشىلەرنى ئويلىرىدىن چىقىشقا بۇيرىغان. ئاياللار ۋە ياشانغانلارنى كۆچىنىڭ بىر تەرەپىدە تۇرۇشقا ۋە 12 ياشتىن 45 ياشقىچە بولغان بارلىق ئەللىرىنى بىر تەرەپكە تامغا تاقاپ تىزغان. بەزى ئەللىرىنى تىزلىنىدۇرۇپ بەزىلىرىنى بولسا زورلۇق بىلەن يەرگە بېسىپ قولىنى بىشىغا قويغۇزۇپ، ئۇلارنىڭ كۆرەلمەسلىكى ئۇچۇن كۆپىنەك ۋە مايكىلىرىنى بەشىغا يۈگەپ قويغان.

ساقچى ۋە ھەربىلەر ئۇيغۇرلارنىڭ بەدىنىدە كۆك ياكى يارا ئىزلىرى بار يوقلۇقىنى تەكشۈرگەن. كىشىلەرنىڭ 5 - 6 ئىيۇل كۈنلىرى نەئەد ئىكەنلىكىنى سورىغان ۋە ئۇرغان. ھەتتاكى ياشانغانلارنىمۇ ئۇرغان يەنى بىزنىڭ خوشنىمىز 70 ياشلاردىكى بىر بوۋاينىمۇ قانچە قىتىلاپ تىپىپ ئۇرغان. بىز ئۇلارنى توختىتىشقا ئاماللىرىمىز بولمىدى. ئۇلار بىزنى تىغشىمايتتى . "

كىشىلىك ھوقۇق كۈزۈتۈش تەشكىلاتىنىڭ ئەنگە ئالغان بۇ ۋە بۇندىن باشقا ھوججەتلىرىدە تۇتقۇنلارنىڭ ئائىلە تاۋابەتلىرىنىڭ ئۇلارنىڭ دىرىگىنى قىلىشلىرى نەتىجىسىز بولغان. ساقچى ۋە باشقا بىخەتەرلىكنى ساقلاش تارماقلىرى ئۇلارنى تۇتقانلىغىنىمۇ ئۆز ئۈستىگە ئالمىغان شۇنداقلا ئۇلارنى قوغلىۋەتكەن.

كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتى جوڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ مەجبۇرى ھالدا ئىزدىرىكسىز غايىپ قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىشى دەرىھال توختىتىشىنى، گۇناھسىزلارنى دەرىھال قويۇپ بېرىشىنى، ۋە تۇتقۇن قىلىنغان ھەر بىر كىشىگە جاۋاب بېرىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. كىشىلىك ھوقۇق كۈزۈتۈش تەشكىلاتى جوڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ

مۇستەققىل خەلغارلىق تەكشۈرۈش ئومىگىنىڭ ئۇرۇمچى ۋاقەسى ۋە ئۇندىن كىيىنكى ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈشكە يول قويمىشىنى ۋە بىرلەشكەن دولەتلەر تەسجىكلىتى ئىنسان ھەقلىرى ئالى كومىسسىيىنى تەرەپىدىن يىتەكچىلىك قىلىنغان ئىنقىلاش ئىلىپ بىرىلىشىنى جىددى تەلەپ قىلىدۇ.

" جوڭگو ھۆكۈمىتى تۇتقۇن قىلىنغانلارنى چوقۇم رەسمى بولغان تۈرمە ئورۇنلىرىدا تۇتۇپ تۇرىشى ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئائىلىسى بىلەن ئالاقە قىلالىشى، قانۇنى ۋاكالىتچىلىككە ئىرىشەلىشى كىرەك. كىشىلەرنى غايىپ قىلىۋېتىش خەلغاردا رەھبەرلىكنى كوزلەۋاتقان دولەتلەرنىڭ قىلىدىغان قىلىقلىرى ئەمەس " دەپ كورسەتتى ئەدەمس.

2009 - 5 - 7 - ئىيۇل شىنجاڭنىڭ پايتەختى ئۇرۇمچىدە يۈزبەرگەن نامايىش جوڭگودىكى ئۆتكەن ئون يىل مابەينىدە مەيدانغا كەلگەن ئەڭ ئىغىر مىللەتلەر توقۇنىشلىرىنىڭ بىرىدۇر.

بۇ نامايىش جوڭگونىڭ شەرقى جەنۇبىدىكى ئۇيغۇرلارغا قارىتا ھۇجۇمدىن باشلانغان بولۇپ، ئۇزۇن مۇددەتلىك ئاز سانلىق مىللەت دەپ قارىلىدىغان ئۇيغۇرلارغا بولغان كەمسىتىش سىياسەتلىرىگە بولغان نارازىلىق بىلەن ئۇيغۇرلار نامايىشقا چىققان. ئەسلىدە تىنچلىق بىلەن باشلانغان ئۇيغۇرلارنىڭ نامايىشى تىزلىكتە خەنزۇلارغا قارىتا شىددەت قوللىنىشقا ئۆزگۈرۈپ ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ئۆلگەن ۋە يارىلانغان ھالدا قالدۇرغان.

كىيىنكى تەكشۈرۈش - ئىنقىلاشلار بىتەرەپ ھالدا خەلقئارا قانۇن، جوڭگو قانۇنى ئولچىمى ئىچىدە ئىلىنىپ بىرىلمىستىن بەلكى جوڭگو قانۇنى قوغداش تارماقلىرى ئۇرۇمقىدىكى ئۇيغۇر رايونلىرىدا كەڭ كۆلەملىك ھالدا قانۇنسىزلىق بىلەن تۇتۇش ئىلىپ باردى. ھۆكۈمەتنىڭ نامايىشتىن كىيىن قولغا ئالغانلارنى رەسمى ئىلان قىلغان سانلىق مەلۇماتلىرىمۇ تۇتقۇن قىلىنغانلار سانىنىڭ مىڭدىن ئوبدانلا ئاشقانلىغىنى كورسەتتى.

خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇقنى قوغداش قانۇنىدا ئەگەر بىر دولەتنىڭ ۋاكالىتچى تارماقلىرى بىر كىشىنى تۇتۇۋەلىپ ئۇنىڭ تۇتۇلغانلىغىنى ئۈستىگە ئالماي، نەردە تۇتۇپ تۇرۇلىۋاتقانلىغىنى ئاشكارىلىماسلىق شۇ دولەتنىڭ مەجبۇرى ئىزدىرەكسىز غايىپ قىلىش جىئانىتىنى ئۆتكۈزگەنلىكى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ,, غايىپ ,, بولغۇچىلار داۋاملىق ھالدا تەن جازاسىغا ھەتتا قانۇنسىز ئولتۇرۇشنىڭ ئىچىدە ئۇچرايدۇ. ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋابىتلىرى بولسا ئۇلارغا نىمە بولغانلىغىنى بىلەلمەي داۋاملىق تىت تىت بولۇش قاتارلىق زۇلمەتلەرگە يۈزلىنىدۇ.

" ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى، ياۋروپا بىرلىكى ۋە جوڭگونىڭ باشقا خەلغارلىق ھەمكارداشلىرى چوقۇم شىنجاڭدا غايىپ بولغانلارغا ئانىمە بولغانلىق توغرىسىدا ئىنىق جاۋاب تەلەپ قىلىشى كىرەك. ئۇلار سودا ئالاقىسىنىڭ ياكى باشقا سىياسى مەنپەئەتلەرنىڭ جوڭگوغا نىسبەتەن بۇنداق بىر ۋەھشى جىنايەت ئۆتكۈزگەن ھەرقانداق دولەتتىن باشقىچە پوستسىيەدە بولۇشىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىكى

كېرەك " دىد ئەدەمس .

كشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتىنىڭ بەتلىك " ، بىز ھەتتاكى ئۇلارنى ئىزدەشكىمۇ پىتئالمايۋاتىمىز ،
شىنجاڭ نامايشىدىن كىيىنكى يۇرگۈزىلىۋاتقان ئىز - دىرەكسىز يوقاپ كىتىشلەر " ناملىق دوكلاتىنى
ئوقۇش ئۇچۇن توۋەندىكى تور بىتىنى زىيارەت قىلىڭ :

<http://www.hrw.org/en/node/86106>